

Erikson'un Psikososyal Gelişim Dönemleri Ölçeklerinin Türk Kültürüne Uygunluğunun Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi: Ön Bulgular

Comparisive Adaptation of Erikson Psychosocial Stage Inventories to Turkish Culture: Primary Results

Sevgi ÖZGÜNGÖR¹ ve Necla ACUN KAPIKIRAN²

Öz: Bu çalışmanın iki temel amacı bulunmaktadır: (a) literatürde Erikson'un Psikososyal Gelişim Dönemlerini sınamak amacıyla sıkça kullanılan iki ölçeğin (Erikson Psikososyal Gelişim Dönemleri Ölçeği-EPSI ve Değiştirilmiş Erikson Psikososyal Gelişim Dönemleri Ölçeği-MEPSI) psikometrik özelliklerini karşılaştırmalı olarak inceleyerek Türk kültürü için geçerlik ve güvenilirlik düzeylerini belirlemek ve (b) Erikson'un psikososyal gelişim dönemlerinin üniversite öğrencilerinin öz yeterlilik algılarını yordama gücünü belirlemektir. Toplam 636 üniversite öğrencisi ve 74 öğrenci olmayan orta yaş ve üzeri yetişkinden alınan verilerle yapılan analizler hem güvenilirlik hem geçerlik düzeyi açısından MEPSI'nin EPSI'ne göre psikometrik özelliklerinin daha güçlü olduğunu ortaya koymuştur. İç tutarlılık katsayıları .72 ile .82. arasında değişen MEPSI'nin ölçüt geçerliliğinin de yeterli olduğu görülmüştür. Yine kuramın ön gördüğü şekilde, başarılı kimlik statüsünün en iyi yordayıcısı kimlik arayışının yaşandığı gelişimin 5. dönemi, yakınlık doyumunun en iyi yordayıcısı yakınlığa karşılık yalıtılmışlık krizinin yaşandığı gelişimin 6. dönemi olarak bulunmuştur. Son olarak, üniversite öğrencilerinin öz yeterlilik algılarının psikososyal gelişim dönemleriyle ilişkili olduğu görülmüştür. Öğrencilerin öz yeterlilik algılarını en iyi yordayan psikososyal gelişim dönemleri toplam varyansın %34'ünü açıklayan başarıya karşılık aşağılık duygusunun olduğu gelişimin 4. evresi ve girişime karşılık suçluluk duygularının yaşandığı 3. evredir.

Anahtar Sözcükler: psikososyal gelişim, öz yeterlilik, gelişim dönemleri, ego kimlik statüsü, Erikson.

Abstract: The purpose of this study was two-folded. The first aim of the study was to compare the statistical properties of two widely used questionnaires to test Erikson's Psychosocial Stages of Development, namely EPSI and MEPSI, in order to determine their reliability and validity for Turkish university students. The second purpose of the study was to determine the value of Erikson's Psychological Stages to predict university students' self efficacy beliefs. According to the data collected from 636 university students and 74 adults, MEPSI demonstrated stronger properties with reliability values ranging from .72 to .82. Its criterion validity was evident since sub stages had significant correlations with corresponding variables all in the expected directions. Also, as Erikson postulated, predictive values of each psychosocial stage changed for life satisfaction, identity achievement and satisfaction for close relationships. Finally, self efficacy belief was related to psychosocial development in that both industry and initiative stages explained %34 of the total variance in explaining self efficacy beliefs.

Keywords: psychological development, ego identity status, developmental stages, self- efficacy, Erikson.

Bireyin psikososyal gelişimini betimlemedeki başarısı ile çağdaş kuramcılar arasında önemli bir yere sahip olan Erik Erikson'un 'Psikososyal Gelişim Kuramı' ilk öne sürüldüğü 1950'lerden beri sayısız çalışmaya konu olmuştur. Temel olarak bireyin psikososyal gelişimini psikolojik, sosyal ve kültürel güçlerin etkileşimlerinin ortak ürünü olarak tanımlayan Erikson'a (1963) göre bilişsel,

biyolojik ve genetik etkiler sonucu ortaya çıkan ve yaşam boyu süren bir süreç olan kişilik gelişimi geçmiş ve gelecek başarıların ışığında hiyerarşik ve sırası değişmeyecek bir biçimde sekiz farklı evreden oluşur. Söz konusu evreler sırasıyla; güvene karşılık güvensizlik, özerkliğe karşı utanç, girişimciliğe karşı suçluluk, başarıya karşı aşağılık duygusu, kimliğe karşı rol karmaşası, yakınlığa karşı yalıtılmışlık,

¹ Yard. Doç. Dr., Pamukkale Üniversitesi, Denizli, e-posta: sozungor@pamukkale.edu.tr

² Yard. Doç. Dr., Pamukkale Üniversitesi, Denizli, e-posta: nkkiran@pau.edu.tr

üretkenliğe karşı durağanlık ve benlik bütünlüğüne karşı umutsuzluğun yer aldığı 8 evredir. Her bir evre bireyin yeni ve gelişimine uygun düzeyde sosyal kaynaklarla etkileşime girerek psikolojik olarak daha güçlü bir seviyeye ulaşmasına zemin hazırlayan psikolojik bir kriz içerir. Krizin temelinde benliğin olumlu ve olumsuz öğelerini dengede tutabilecek bir yapı oluşturma çabası yatmaktadır. Her bir krizin sağlıklı çözümü sonucu bireyi psikososyal olarak daha yetkin kılan umut (hope), irade (will), amaç (purpose), yeterlilik (competence), sadakat (fidelity), sevgi (love), bakım/ilgi (care) ve bilgelik (wisdom) ego özellikleri ya da güçleri (ego qualities ya da ego strengths) ortaya çıkar. Bireyin benlik bütünlüğü oluşturmaya izin vermeyen sosyopsikolojik ağların sonucunda krizin oluşturduğu olumsuz deneyimler içe çekilme (withdrawal), yükümlülük (compulsion), çekingenlik (inhibition), tembellik (inertia), red (repudiation), dışlanmışlık (exclusivity), reddedicilik (rejectivity), aşağılama (disdain) ego patolojilerini ortaya çıkarır. Benliğin olumlu yönlerinin oluşmasını sağlayan önceki deneyimler, gelişimin daha sonraki evrelerindeki krizlerin etkin bir şekilde çözümünü destekleyici bir temel oluştursa da, sağlıklı bir benliğin bazı olumsuz yönleri de bütünleştirdiği görülür.

Psikososyal gelişim ve olgunluk düzeyi çocuklarda davranış sorunlarıyla (Arehart ve Smith, 1990; Waterman, 1992), ergenlerde kişilik bozuklukları (Crawford, Cohen, Johnson, Sneed ve Brook, 2004) ve davranış sorunlarıyla (Schwartz, Pantin, Prado, Sullivan ve Szapocznik, 2005) genç yetişkin ve yetişkinlerde içki bağımlılığı gibi sağlıksız davranışlarla (Lewis, 2006), ölüm korkusu (Goebel ve Boeck, 1987) ve çocuk tacizi gibi patolojik davranışlarla (Drapeau, 2004) olumsuz yönde, ergenlerde yakınlık ve empatik eğilim (Gold ve Rogers, 1995), ortayışta üretkenlik ve bu üretkenliğe bağlı olarak iyilik hali (An ve Cooney, 2006), yakınlık (Fitch ve Adams, 1983; Montgomery, 2005), sadakat ve sevgi (Markstrom ve Kalmanir, 2001), zihinsel sağlık (Massie ve Szajnberg, 2002), evlilik doyumu (Rotenberg, Schaut ve O'Connor, 1993), üretkenlik ve psikolojik uyum (de St. Aubin ve McAdams, 1995) gibi pek çok olumlu davranışla olumlu yönde ilişkili bulunmuştur.

Bu güçlü kuramsal ve görgül desteğe rağmen son yıllarda, Erikson'ın kimlik gelişiminin içinde yaşanan topluma göre şekillendiği sayılısı çerçevesinde Erikson'ın gelişim kuramına ilişkin açıklamaları, kuramın daha çok çağdaş batı toplumu için geçerli olduğu, özellikle son çeyrek yüzyılda oluşan postmodern değişim sürecindeki toplumlar için betimleyici niteliğini kaybettiği eleştirilerine maruz kalmıştır (bakınız Özgüngör, 2009). Kuramın bu

açılardan görgül yollarla test edilmesi gerekirken, ülkemizde Erikson'ın Psikososyal Gelişim Kuramı'na ilişkin yeterli çalışma bulunmaması dikkat çekicidir. Konu hakkında sadece EBSCO'da 250'nin üzerinde çalışma olmasına karşın ülkemizde Erikson'ın kuramına dair yapılan çalışmaların sayısı son derece sınırlıdır.

Araştırma eksikliğinin en önemli nedeni Erikson'ın Psikososyal Gelişim Dönemlerini ölçmeye yönelik geçerli ve güvenilir bir ölçeğin olmamasıdır. Bu eksikliği gidermek amacıyla Arslan ve Arı (2008) Rosenthal, Gurney ve Moore (1981) tarafından geliştirilen Erikson'ın Psikososyal Gelişim Dönemleri Ölçeğinin (EPSI) Türkçe'ye uyarlama çalışmasını yapmışlardır. Bu çalışmada ölçeğin .57 ile .71 arasında değişen iç tutarlık katsayıları yeterli bulunmuş, ancak geçerlik çalışması kapsamında sadece uzman görüşüne başvurulmuş kapsam geçerliği ve dil eşdeğerliğine yer verilmiştir.

Son yıllarda yurtdışında yapılan çalışmalarda daha sıklıkla EPSI yerine EPSI'nin geliştirilmiş formu olan ve psikososyal gelişim dönemlerinin tamamını ölçmeye yönelik MEPSI (Modified Erikson Psychosocial Stage Inventory) kullanıldığı görülmektedir. Bu nedenle eldeki çalışmada MEPSI'nin Türkçe'ye uyarlama çalışması yapılmış ve psikometrik özelliklerinin Erikson'ın Psikososyal Gelişim Dönemleri Ölçeği'yle karşılaştırmalı olarak incelenmesi amaçlanmıştır.

Yine geçerlik çalışmaları kapsamında bu çalışmanın ikinci amacı, Erikson'ın psikososyal gelişim kuramının Türkiye'deki üniversite öğrencileri için geçerliliğini test etmek amacıyla üniversite öğrencilerinin yaşam doyumu, başarılı kimlik statüsü ve yakınlık doyum düzeylerini en iyi yordayan psikososyal gelişim dönemlerinin belirlenmesidir. Freud, Erikson ve Bowlby gibi önemli kuramcılar yaşamın ilk yıllarının psikososyal gelişimde kritik öneme sahip olduğunu öne sürer. Güven duygusunun atıldığı ilk yıllar bu üç özelliğin en önemli belirleyicisi olabilir. Öte yandan, Erikson'ın Epigenetik ilkesine göre her insan doğuştan getirdiği sekiz genel psikolojik güç ya da potansiyele sahiptir, ancak gelişim evrelerinde beklenen her bir ego gücünün gelişebilmesi her bir dönemde 'bakış açısında radikal bir değişime' (Erikson, 1980, s. 57) neden olması beklenen kriz ve çatışmanın çözümüne bağlı olarak oluşur. Farklı gelişim dönemlerinde farklı ego güçlerinin gelişimiyle birlikte onlarla ilintili olan yaşam doyumu, kimlik gelişimi ve yakınlık kaygılarının belirleyicisi olarak gelişim dönemlerinin öneminin de değişimi beklenir.

Bu çalışmada son olarak, psikososyal gelişim dönemlerinin öz yeterlilik algısıyla ilişkilerinin

belirlenmesi amaç edinilmiştir. Alanyazında psikososyal gelişim düzeyleriyle genellikle iyilik hali, psikopatoloji ve davranış bozuklukları gibi psikososyal süreçlerin ilişkilerinin incelenmiş olduğu görülmektedir. Buna karşılık, psikososyal gelişimin akademik davranışlarla ilişkilerini irdeleyen çok az sayıda çalışma yer almaktadır (örn., Wang, 1998; Waterman ve Waterman, 1972). Bu çalışmalarda psikososyal gelişim ile başarı arasındaki ilişkiler irdelenmiş, ancak öz yeterlilik gibi başarıyla ilintili diğer akademik davranışlara ve özellikle gelişimin hangi evrelerindeki yaşantıların daha belirleyici olduğuna yer verilmemiştir. Erikson'ın psikososyal gelişim dönemlerini bireylerin akademik davranışlarıyla doğrudan ilişkilendiren çalışmalar olmasa da bu tür ilişkilerin varlığını öneren çalışmalar bulunmaktadır. Njus ve Johnson (2008) tarafından yapılan çalışmada düşünme ihtiyacı (need for cognition) ile EPSI'nin kimlik alt ölçeği arasında olumlu yönde ilişki bulunmuş ve üst düzey psikososyal kimlik gelişimi ile bilişsel ve güdüseldeğişkenler arasındaki olası bağa dikkat çekilmiştir. Bu nedenle, bu çalışmanın son amacı alanyazında birbirinden bağımsız olarak yer alan psikososyal gelişim alanına ve akademik davranışlara yönelik çalışmaları biraraya getirerek öz yeterlik algısı gibi son derece önemli bir değişkenin belirleyicisi olarak psikososyal gelişim dönemlerinin yordama gücünü belirlemektir.

Özetle bu çalışmanın temel amaçları:

- 1) Erikson'ın Değiştirilmiş Psikososyal Gelişim Ölçeğinin (EPSI) psikometrik özelliklerini Erikson'ın Psikososyal Gelişim Ölçeğinin (MEPSI) psikometrik özellikleriyle karşılaştırmalı olarak inceleyerek geçerlik ve güvenilirlik çalışmasını yapmak,
- 2) Erikson'ın Psikososyal gelişim kuramının Türk kültürü için geçerliğini belirlemek amacıyla Psikososyal gelişim dönemlerinin üniversiteye devam eden Türk öğrencilerinin yaşam doyumu, kimlik statüsü ve yakınlık düzeylerini yordama güçlerinin belirlenmesi ve
- 3) Öz yeterlilik algılarını en iyi yordayan psikososyal gelişim dönemlerini belirlemektir.

Yöntem

Katılımcılar

Bu çalışmada kullanılan ölçek ve toplam madde sayılarının fazlalığı nedeniyle yorgunluk etkisine neden olabileceği düşüncesiyle ölçeklerin özelliklerini belirlemek amacıyla iki ayrı örneklem grubu oluşturulmuştur. Her iki örneklem de Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nin Okul Öncesi Öğretmenliği ve Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik bölümlerinde öğrenim gören ve araştırmaya gönüllü

olarak katılan lisans öğrencilerinden oluşmuştur. Erikson'ın Psikososyal Gelişim Dönemi Ölçeği'nin verildiği, yaşları 17 ila 27 arasında değişen ilk örneklem grubunda toplam 362 (275 kız ve 84 erkek) öğrenci vardır ve bunların %39,4'ü (n=142) birinci sınıf, %19,4'ü (n=70) ikinci sınıf, %20,3'ü (n=73) üçüncü sınıf ve %19,2'si (n=69) dördüncü sınıftadır. Değiştirilmiş Erikson'ın Psikososyal Gelişim Dönemi Ölçeği'nin verildiği, yaşları 17 ila 25 arasında değişen ikinci örneklem grubunda ise toplam 274 (173 kız ve 100 erkek) öğrenci vardır ve bunların %31'i birinci sınıf, %30,3'ü ikinci sınıf, %26,9'u üçüncü sınıf ve %5,7'i dördüncü sınıfta okumaktadır.

Araştırmanın üçüncü örnekleme ise, Değiştirilmiş Erikson'ın Psikososyal Gelişim Dönemi Ölçeği'nin genç yetişkinlik sonrası (orta yetişkinlik ve sonrası) geçirilen psikososyal gelişim dönemlerini ölçmeye yönelik alt boyutlarının geçerlik ve güvenilirlik düzeylerini belirlemek üzere seçilmiştir. Bu örneklem yaşları 27 ile 61 arasında değişen toplam 74 yetişkinden (48 kadın ve 25 erkek) oluşmuştur. Orta yaş ve üzeri yetişkin grubundaki bireylerin %3,9'u ilkökul bitirmemiş, %6,6'sı ilkökul mezunu, %11,8'i ortaokul mezunu, %25'i lise mezunu, %38,2'si üniversite mezunu ve 14,5'u ise yüksek lisans mezunuydu.

Bilgi Toplama Araçları

Erikson Psikososyal Gelişim Dönemleri Ölçeği (EPSI): Erikson'ın gelişim dönemlerinden ilk altısını (güven, bağımsızlık, girişkenlik, başarı, kimlik ve yakınlık) ölçmek amacıyla Rosenthal, Gurney ve Moore tarafından 1981 yılında geliştirilmiştir. Toplam 72 maddeden oluşan ölçekteki maddeler 1 (neredeyse hiç bir zaman doğru değil) ile 5 (neredeyse her zaman doğru) arasında değişen 5'li Likert tipi derecelendirme üzerinden değerlendirilir. Rosenthal ve ark. (1981) tarafından geliştirilen özgün ölçeğin iç tutarlılık katsayıları .57 ile .75 arasında değişmektedir ve geçerliğini belirlemek amacıyla yapılan analizler beklendiği gibi ölçeğin alt boyutlarının psikososyal olgunluk düzeyi ile ilişkili olduğunu ve gençlerin daha ileri yaşta yetişkinlere nazaran daha düşük puanlara sahip olduğunu göstermiştir.

Değiştirilmiş Erikson Gelişim Dönemleri Ölçeği (MEPSI): EPSI'nin değiştirilmiş formu olan ve Darling-Fisher ve Leidy (1988) tarafından geliştirilen 80 maddelik MEPSI'de asıl ölçekteki 6 gelişim dönemine ait maddeler değiştirilmiş ve aynı zamanda üretkenlik ve bütünlük dönemlerini ölçmeye yönelik maddeler eklenmiştir. MEPSI her bir dönem için başarılı ve başarısız çözümlenmelere karşılık gelen beş olumlu ve beş olumsuz tutumları ölçen toplam 10'ar maddeden oluşmaktadır. Darling-Fisher ve Leidy (1988) tarafından geliştirilen özgün

ölçeğin alt maddelerine ilişkin güvenirlik katsayıları .75 ile .85 arasında değişmekte olup tüm ölçek için .97'dir. Ölçeğin geçerliği farklı yaşlardaki bireylerin psikososyal gelişim düzeyleri ve kimlik gelişim düzeyleri arasındaki ilişkilere bakılarak saptanmıştır.

Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği: Psikososyal Gelişim Dönemi Ölçeklerinin birinci alt boyutu olan güven alt ölçeğinin ölçüt geçerliliğini belirlemek amacıyla benlik saygısı ile ilişkileri belirlenmiştir. Benlik saygısını ölçmek amacıyla Rosenberg tarafından 1965 yılında geliştirilen ve Türkçe'ye uyarlama amacıyla güvenirlik ve geçerlilik çalışmaları Çuhadaroğlu (1986) ile Dereboy, Dereboy, Çoşkun ve Çoşkun (1994) tarafından yapılmış olan 63 maddelik Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği'nin benlik saygısını ölçen ilk 10 maddesi kullanılmıştır. Likert tipi ölçekte puanlar 0 ila 6 puan arasında değişmektedir. Bu çalışma için ölçeğin iç tutarlılık güvenirlik katsayısı .84 bulunmuştur.

Suçluluk-Utanç Ölçeği (SUTÖ): Psikososyal Gelişim ölçeğinin ikinci alt ölçeğinin (bağımsızlık) ölçüt geçerliliğini belirleyebilmek amacıyla Şahin ve Şahin (1992) tarafından geliştirilen 24 maddelik Suçluluk-Utanç Ölçeği kullanılmıştır. Suçluluk ve utanç duygularının ayrı ayrı puanlandığı ölçekte yüksek puanlar daha çok suçluluk ya da daha çok utanç duygularına işaret etmektedir. Beşli Likert tipi olan ölçeğin bu çalışmada utanç alt boyutu için güvenirlik katsayısı .81 iken, suçluluk alt boyutu için güvenirlik katsayısı .71 olarak bulunmuştur.

Rathus Atılganlık Envanteri: Psikososyal Gelişim ölçeğinin üçüncü alt boyutu olan girişimcilik alt ölçeğinin ölçüt geçerliliğini sınamak amacıyla Rathus Atılganlık Envanteri kullanılmıştır. Kişilerarası ilişkilerde atılganlığın ölçülmesi amacıyla Rathus (1973) tarafından geliştirilen ve Voltan (1980) tarafından Türkçe'ye uyarlanan "Rathus Atılganlık Envanteri" olumlu ve olumsuz ifadelerden oluşan 30 maddeden oluşmaktadır. Bu çalışmada ölçeğin iç tutarlılık katsayısı .85'tir.

Öz-yeterlilik: Ölçeğin dördüncü alt boyutu olan başarı alt ölçeğinin ölçüt geçerliliğini belirlemek amacıyla öğrencilerin öz yeterlilik algıları özgün formu Pintrich, Smith, Garcia ve McKeachie (1991) tarafından yapılan ve Türkçe uyarlaması Büyüköztürk, Akgün, Özkahveci ve Demirel (2004) tarafından yapılan Güdülenme ve Öğrenme Stratejileri Ölçeği'nin ilgili maddeleri kullanılarak ölçülmüştür. Bu çalışmada öz yeterlilik alt boyutuna ilişkin maddelerin iç tutarlılık güvenirlik katsayısı .90 olarak belirlenmiştir.

Genişletilmiş Objektif Ego Kimlik Statüleri Ölçeği (EOM-EIS): Psikososyal Gelişim Dönemi ölçeğinin beşinci alt boyutu olan kimlik alt ölçeğinin

ölçüt geçerliliğini belirlemek amacıyla Marcia tarafından geliştirilen (1966), Bennion ve Adams (1986) tarafından gözden geçirilerek hazırlanan ve Türkçe uyarlaması Oskay (1998) tarafından yapılan Genişletilmiş Objektif Ego Kimlik Statüleri ölçeği kullanılmıştır. Altmışdört maddelik bu ölçek 4 alt boyuta sahip olup, Marcia'nın tanımladığı 4 farklı kimlik statüsünü ayırıştırır: Başarılı kimlik, kimlik arayışı (dağınıklık), bağımlı kişilik (körü körüne bağlılık) ve kimlik kargaşası (askıya alma). Ölçek 6'lı Likert tipi ölçek olup, katılımcılardan ölçekte belirtilen her bir maddenin kendileri için geçerliliğini belirtmeleri istenmiştir. Bu çalışmada kullanılan başarılı kimlik alt boyutunun iç tutarlılık katsayısı .82'dir.

Çok Boyutlu İlişki Ölçeği: Ölçeğin altıncı boyutu olan yakınlık alt ölçeğinin ölçüt geçerliliğini belirlemek amacıyla katılımcıların sahip oldukları yakın ilişkilerine ilişkin doyum düzeylerini ölçmeye yönelik Snell, Schicke ve Arbeiter (2002) tarafından geliştirilen ve Türkçeye uyarlama çalışmaları Büyüksahin (2005) tarafından yapılan Çok Boyutlu İlişki Ölçeği'nin yakınlık doyumunu alt boyutu kullanılmıştır. Bu çalışmada yakınlık doyumunu alt boyutuna ait iç tutarlılık güvenirlik katsayısı .87'dir.

Yaşam Doyumu: Bu çalışmada bireylerin yaşamdan aldıkları doyum düzeyini belirlemek amacıyla orjinal olarak Diener, Emmons, Larsen ve Griffin (1985) tarafından geliştirilen ve Türkçe'ye uyarlama çalışmaları Köker (1991) tarafından yapılan Yaşam Doyumu Ölçeği (SWLS) kullanılmıştır. SWLS, bireyin yaşam niteliğine ilişkin algılarını ve yaşamdan aldığı doyumunu belirten 5 sorudan oluşan bir Likert ölçeğidir. Her madde 1-7 arasında puan almaktadır. Ölçekten alınan puanlar yükseldikçe yaşam doyumunu yükselmektedir. Bu çalışmada ölçeğin iç tutarlılık güvenirlik katsayısı .81 bulunmuştur.

Beck Umutsuzluk Ölçeği (BUÖ): Ölçeğin yetişkinliğe ait üretkenlik ve bütünlük dönemlerine ilişkin gelişim düzeylerini ölçmeye yönelik alt ölçeklerinin ölçüt geçerliliğini belirlemek amacıyla Beck, Weissman, Lester ve Trexler (1974) tarafından geliştirilen 20 maddelik Beck Umutsuzluk Ölçeği'nin motivasyon kaybı ve umut alt boyutları kullanılmıştır. Beck Umutsuzluk Ölçeği ile ilgili güvenirlik ve geçerlik çalışması Seber, Dilbaz, Kaptanoğlu ve Tekin (1993) tarafından yine geçerlik çalışması Durak ve Palabıyıkoglu (1994) tarafından yapılmıştır. Bu çalışmada güdü kaybı ve umut alt boyutlarının iç tutarlılık güvenirlik katsayısı sırasıyla .78 ve .74'tür.

İşlemler

Erkison'ın iki ölçeği İngilizce'yi iyi derecede bilen Eğitim Bilimleri alanında doktora dereceli

3 araştırmacı tarafından ayrı ayrı İngilizce'den Türkçe'ye ve Türkçe'den İngilizce'ye çevrilmiştir. Uzmanların uzlaşmaya vardığı maddeler katılımcılara uygulanmıştır. Üniversiteli öğrencilerin verileri ders sırasında, yetişkin grubuna ait veriler ise araştırmacı tarafından verilen 'Evlilikte Doyum' konulu bir seminer öncesinde ölçekleri doldurmaya gönüllü olan bireylerden elde edilmiştir. Verilerin analizinde SPSS 16.0 paket programı kullanılmış ve korelasyon, faktör ve aşamalı regresyon çözümlemesi tekniklerinden yararlanılmıştır.

Bulgular

Erikson Gelişim Dönemleri Ölçeği ve Değiştirilmiş Erikson Gelişim Dönemleri Ölçeklerinin Geçerlik Çalışmaları

Ölçeklerin yapı geçerliğini belirlemek amacıyla temel bileşenler faktör çözümlemesi ve promaks döndürülmüş faktör çözümlemesi kullanılmıştır. Ölçeklerin ölçüt geçerlilik düzeylerini belirlemek amacıyla her bir ilgili gelişim dönemine ait puanlar ile Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği, Suçluluk-Utanç Ölçeği (SUTÖ), Rathus Atılganlık Ölçeği, Öz-yeterlilik alt ölçeği, Genişletilmiş Objektif Ego Kimlik Statüleri Ölçeğinin başarı statüsü alt ölçeği, Çok Boyutlu İlişki Alt Ölçeğinin yakınlık doyumunu alt ölçeği ve Beck Umutsuzluk Ölçeğinin güdü kaybı ve umut alt ölçekleri arasındaki korelasyon katsayıları hesaplanmıştır. Güvenirlilik çalışması kapsamında ise iç tutarlılık katsayıları ve test-yarı güvenirlilik veya test-tekrar güvenirlilik katsayıları hesaplanmıştır.

Kuramsal temeller çerçevesinde Erikson Gelişim Dönemleri Ölçeğinin yapı geçerliğini belirlemek amacıyla kullanılan temel bileşenler faktör çözümlemesinde analizler 6 faktörlü olarak uygulanmış ve elde edilen 6 faktörlü yapının toplam varyansın %38' ini açıkladığı görülmüştür. Ancak promaks döndürülmüş faktör çözümlemesi sonucu elde edilen bu 6 faktörlü yapı beklendik yönde ve kuramsal temelleri destekler nitelikte olmayıp, farklı alt boyutlara ait maddelerin diğer alt dönemlere ait boyutlara sıkça yüklendiği görülmüştür.

Ancak ölçeğin ölçüt geçerliği sonuçları kuramsal açıklamaların öngördüğü beklentiler yönünde ve anlamlıdır. Birinci dönem (güven) ile Rosenberg'in Benlik ölçeği arasındaki ilişki .516, ($p<.000$), ikinci dönem (bağımsızlık) ile utanç ölçeği arasındaki ilişki -.147, ($p<.005$), üçüncü dönem (girişimcilik) ile suçluluk arası ilişki -.234, ($p<.000$), dördüncü dönem (başarı) ile öz yeterlilik arası ilişki .514, ($p<.000$), beşinci dönem (kimlik) ile başarılı kimlik statüsü arası ilişki .335, ($p<.000$) ve son olarak altıncı dönem (yakınlık) ile yakınlık doyumunu arasındaki ilişki .440 ($p<.000$) olarak bulunmuştur.

Değiştirilmiş Psikososyal Gelişim Dönemleri Ölçeğinin geçerlik çalışmaları kapsamında yine, ölçeğin yapı geçerliğini belirlemek amacıyla temel bileşenler faktör çözümlemesinde 6 faktör uygulanmış ve bu 6 faktörlü yapının toplam varyansın %45,1' ini açıkladığı görülmüştür. Promaks döndürülmüş faktör çözümlemesi sonucu elde edilen bu 6 faktörlü yapı beklendik yönde ve kuramsal temelleri destekler nitelikte olmakla birlikte bağımsızlık alt boyutu ve girişimcilik alt boyutuna ait maddelerin sıklıkla her iki boyuta da yüklendiği ve güven alt boyutu ile yakınlık alt boyutunu ayırtmadığı görülmüştür.

Yine ölçeğin ölçüt geçerliği sonuçları kuramsal açıklamaların öngördüğü beklentiler yönünde ve anlamlı bulunmuştur. Güven ile Rosenberg'in Benlik Saygısı Ölçeği arasında .471, ($p<.000$), bağımsızlık ile utanç ölçeği arasındaki ilişki -.303, ($p<.000$), girişimcilik ile atılganlık arası ilişki .491, ($p<.000$), başarı ile öz yeterlilik arası ilişki .559, ($p<.000$), kimlik ile başarılı kimlik statüsü arası ilişki .352, ($p<.000$) ve son olarak yakınlık ile yakınlık doyumunu arasındaki ilişki .440 ($p<.000$) olarak bulunmuştur.

Psikososyal Gelişim Dönemleri Ölçeklerinin Güvenirlilik Çalışmaları

EPSI'nin güvenirlilik çalışması kapsamında hesaplanan iç tutarlık katsayıları her bir alt dönem için sırasıyla .72, .46, .61, .78, .78 ve .65 idi. Test-yarı güvenirlilik katsayıları ise sırasıyla, .72, .42, .63, .80, .82 ve .61 idi. MEPSI için alt boyutların iç tutarlılık katsayıları ise sırasıyla, .77, .78, .75, .82, .79 ve .72 idi. Test-tekrar güvenirlilik katsayıları ise sırasıyla, .70, .76, .69, .76, .75 ve .63 idi. Ölçeğin üniversite öğrencileri için tüm maddelerinin iç tutarlılık katsayısı .91 iken üretkenlik ve bütünlük dönemleri çıkarıldığında .95 olarak bulunmuştur.

Erikson'ın Psikososyal Gelişim Dönemlerinden yetişkinlik dönemine karşılık gelen evreler için üniversite öğrencilerinden veri toplanmış olsa da henüz öğrenciler ilgili döneme girmedikleri için bu dönemlere ait analizler için daha büyük yaşta yetişkinlerden toplanan veriler raporlaştırılmıştır. Yaşları 27 ila 61 arasında değişen 74 yetişkinden alınan verilere göre yaşamın son 3 dönemindeki psikososyal gelişim düzeyini ölçmeye yönelik maddelerin yapı geçerliğini belirlemek amacıyla kullanılan temel bileşenler faktör çözümlemesine göre farklı boyutlar elde edilmiş ancak üretkenlik ve bütünlük alt boyutlarına ait maddelerin tam ayrıştırılmadığı ortaya çıkmıştır. Bu durum ölçeğin ilgili boyutlarına ilişkin yapısal sorunlarına bağlı olabileceği gibi yetişkinlikteki gelişimin daha bireysel olması, aynı yaşlardaki bireylerin aynı dönemlere farklı yaşlarda girmeleri ve bazen dönemlere geçişlerin belirgin

olmayıp uzun süren bir süreç olması boyutların ayrışmamasına neden olmuş olabilir. Nitekim, ölçüt geçerliliğini belirlemek amacıyla yapılan çözümler yine ölçeğin geçerliliğini destekler niteliktedir. Ölçeğin 7. alt boyutu olan üretkenlik ile güdü kaybı arasındaki ilişki ($r=-.634$, $p<.001$) ve ölçeğin 8. alt boyutu olan bütünlük alt ölçeği ile umut arasındaki ilişki ($r=.617$, $p<.001$) olumlu ve anlamlıdır. Üretkenlik ve bütünlük alt boyutları arasındaki ilişki yine olumlu ve anlamlıdır ($r=.708$, $p<.001$).

Üretkenlik ve bütünlük alt ölçeklerin iç tutarlık güvenilirlik katsayıları .76 ve .75'tir. Test-yarı güvenilirlik katsayıları ise sırasıyla .68 ve .78'tir. Son olarak, kuramın geçerliliğini sınamak, yani yakınlık puanları düşük ve yüksek bireylerin üretkenlik puanlarının değişip değişmediğini belirlemek amacıyla yapılan t testi anlamlıdır ($t=-3,086$, $p<.0005$). Yakınlık puanları düşük bireylerin üretkenlik puanlarının ortalaması 3,279 iken, yakınlık puanları yüksek bireylerin üretkenlik puanları 3,886 olarak bulunmuştur.

Ölçeklerin geçerlik ve güvenilirlik değerleri kıyaslandığında MEPSI'nin istatistiksel özelliklerinin daha güçlü olduğu görülmektedir. Yapı geçerliği açısından MEPSI'de de sorunlar vardır ancak MEPSI iyileştirilmeye daha yatkın görünmektedir. Kaldı ki

kuramsal olarak gelişim dönemleri birbirine bağlı olduğu için faktor çözümlenmesi sonucu birbirinden çok iyi ayrışabilen alt boyutlar olmaması anlaşılır görülmektedir. Bu sonuçlar ışığında bundan sonraki tüm analizler MEPSI aracılığıyla toplanan veriler üzerinden yürütülmüştür. Tablo 1a ve 1b'de alt boyutlar arası ilişkiler ve her bir alt boyuta ait aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri verilmiştir. Tablo'da görüldüğü gibi tüm altboyutlar arasında anlamlı ilişkiler bulunmaktayken kuramın beklentileri doğrultusunda birbirine bağlı dönemler arasındaki ilişkilerin daha güçlü olduğu görülmektedir.

Yaşam Doyumu, Kimlik Statüsü, Yakınlık Doyumu ve Özyeterlilik Algılarını Yordayan Psikososyal Gelişim Dönemleri

Üniversite öğrencilerinde yaşam doyumunu en iyi yordayan psikososyal gelişim dönemini belirlemek amacıyla yapılan aşamalı regresyon çözümlenmesi sonuçlarına göre yaşam doyumunun yordayıcıları toplam varyansın %30'unu açıklayan kimlik ve %2'sini açıklayan yakınlık alt boyutu olduğudur (bkz. Tablo 2). Öğrencilerin başarılı kimlik statüsünü yordayan psikososyal gelişim dönemlerini belirlemek amacıyla yapılan regresyon çözümlenmesi sonuçlarına göre ise başarılı kimlik

Tablo 1a. Psikososyal Gelişim Dönemleri Arasındaki Korelasyonlar, Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri: Üniversite Örnekleme

	Güven	Bağımsızlık	Girişkenlik	Başarı	Kimlik	Yakınlık	Üretkenlik	\bar{X}	SS
Güven	1							3.386	0.553
Bağımsızlık	.585**	1						3.715	0.507
Girişkenlik	.477**	.669**	1					3.670	0.493
Başarı	.570**	.595**	.640**	1				3.667	0.495
Kimlik	.590**	.703**	.514**	.620**	1			3.583	0.518
Yakınlık	.642**	.567**	.405**	.559**	.589**	1		3.724	0.506
Üretkenlik	.588**	.689**	.549**	.640**	.635**	.529**	1	3.479	0.391
Bütünlük	.586**	.654**	.427**	.539**	.663**	.529**	.530**	3.544	0.531

** $p<.001$.

Tablo 1b. Psikososyal Gelişim Dönemleri Arasındaki Korelasyonlar, Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri: Öğrenci Olmayan Yetişkin Örnekleme

	Yakınlık	Üretkenlik	\bar{X}	SS
Yakınlık	1		3.644	0.561
Üretkenlik	.595**	1	3.828	0.565
Bütünlük	.504**	.708**	3.538	0.525

** $p<.001$.

Tablo 2. Yaşam Doyumunu Yordayan Psikososyal Gelişim Dönemlerine İlişkin Regresyon Sonuçları

Yordayıcı Değişken	B	Standart Hata	Beta
Kimlik	1.022	.163	.451
Yakınlık	.400	.165	.016

Not: Birinci basamakta $R^2 = .309$, $\Delta R^2 = .309$, $p<.000$ ve ikinci basamakta $R^2 = .328$, $\Delta R^2 = .019$, $p<.01$.

statüsü yeterlilik duygusunun kazanıldığı başarı ve kimlik oluşumunun sağlandığı kimlik dönemleridir (bknz. Tablo 3). Üniversite öğrencilerinin sahip oldukları ilişkilerdeki yakınlık düzeyine ilişkin doyum düzeylerini en iyi yordayan psikososyal gelişim dönemleri ise yakınlık ve girişkenlik dönemleridir (bknz. Tablo 4).

Tablo 3. Başarılı Kimlik Statüsünü Yordayan Psikososyal Gelişim Dönemlerine İlişkin Regresyon Sonuçları

Yordayıcı Değişken	B	Standart Hata	Beta
Başarı	.378	.100	.305
Kimlik	.202	.096	.170

Not: Birinci basamakta $R^2 = .168, \Delta R^2 = .168, p < .000$ ve ikinci basamakta $R^2 = .186, \Delta R^2 = .018, p < .05$.

Tablo 4. Yakınlık Doyumunu Yordayan Psikososyal Gelişim Dönemlerine İlişkin Regresyon Sonuçları

Yordayıcı Değişken	B	Standart Hata	Beta
Yakınlık	.542	.101	.354
Girişkenlik	.389	.105	.245
Sınıf	.134	.051	.158

Not: Birinci basamakta $R^2 = .205, \Delta R^2 = .205, p < .000$. ikinci basamakta $R^2 = .250, \Delta R^2 = .045, p < .001$ ve üçüncü basamakta $R^2 = .264, \Delta R^2 = .025, p < .005$.

Son olarak, üniversite öğrencilerinin öz yeterlilik algılarını en iyi yordayan psikososyal gelişim dönemlerini belirlemek amacıyla yapılan regresyon çözümlmesine göre en önemli psikososyal gelişim dönemlerinin başarı ve girişkenlik olduğu görülmektedir (bknz. Tablo 5). Psikososyal gelişim dönemlerinin yanında öz yeterlilik algılarının önemli bir belirleyicisi de toplam varyansın %2'ini açıklayan cinsiyettir.

Tablo 5. Özyeterlilik Algılarını Yordayan Psikososyal Gelişim Düzeylerine İlişkin Regresyon Sonuçları

Yordayıcı Değişken	B	Standart Hata	Beta
Başarı	.481	.091	.384
Girişkenlik	.325	.092	.256
Cinsiyet	-.169	.069	-.137

Not: Birinci basamakta $R^2 = .312, \Delta R^2 = .312, p < .000$ ve ikinci basamakta $R^2 = .343, \Delta R^2 = .031, p < .01$ ve üçüncü basamakta $R^2 = .362, \Delta R^2 = .018, p < .01$.

Tartışma

Bu çalışmanın temel amacı literatürde Erikson'ın psikososyal gelişim düzeylerini belirlemek amacıyla sıklıkla kullanılan iki ölçeğin psikometrik özelliklerini karşılaştırmalı olarak inceleyerek Türkçe'ye uyarlama çalışmalarını yapmaktır. Sonuçlar EPSI'nin iç tutarlılık güvenirlik katsayılarının .46 ile .78 arasında, test yarı güvenirlik katsayılarının ise .42 ile .82 arasında değiştiğini göstermiştir. Bu değerler ölçeğin iç tutarlılık katsayılarını .63 ile .76 arasında bulan Arı ve Arslan'ın (2008) çalışmasına göre daha düşük, ancak .57 ile .75 bulan Rosenthal ve ark.'larının (1981) özgün çalışmasındaki değerlere yakındır. MEPSI'nin iç tutarlılık katsayılarının .72 ile .82 arasında, test-tekrar güvenirlik katsayılarının ise .63 ile .76 arasında değiştiği görülmektedir. Bu sonuçlar ölçeğin Darling-Fisher ve Leidy (1988) tarafından belirtilen özgün değerleriyle (.75 ile .85) tutarlıdır.

Ölçeklerin geçerliğini belirlemek amacıyla yapılan analizler her iki ölçeğin de faktör yapılarının gelişim dönemlerini tam olarak birbirinden ayıramadığını, ancak bu sorunun EPSI için daha belirgin olduğunu ortaya koymaktadır. Öte yandan, her iki ölçeğin de ölçüt geçerliği değerlerinin yüksek olduğu görülmektedir. Yine geçerliğin bir göstergesi olarak kuramın öngördüğü doğrultuda MEPSI için üretkenlik dönemine ait puanlar daha ileri yaştaki yetişkin örneklem için daha yüksek iken, üniversite öğrencilerinin yakınlık puanları daha ileri yaştaki yetişkin örnekleminin puanlarından daha yüksek bulunmuştur.

Ölçeğin faktör yapısı birbirinden bağımsız alt boyutlar vermemiş olsa da, bu ölçeğin geçersiz olduğu anlamına gelmemektedir. Nitekim Erikson (1963) gelişim dönemlerini birbirinden kolayca ayrılabilen farklı dönemler olarak değil, süregelen ve bir önceki dönemin bir sonraki dönemin kriz çözümlenmesinde temel oluşturan bağıntılı ardışık dönemler olarak tanımlamıştır. Ölçeğin öğrenci olmayan yetişkin örnekleminde yapılan geçerlik ve güvenirlik çalışmaları da kuramın sayıltıları doğrultusunda ve yüksektir. Bulgular üretkenlik ile güdü kaybı ve bütünlük ile umut arasında güçlü ilişkiler olduğunu göstermiştir. Aynı zamanda, kuramın bir sonraki gelişim döneminin başarısının bir önceki gelişim döneminin başarısına bağlı olacağı sayıltısı doğrultusunda, yakınlık puanları düşük bireylerin üretkenlik puanlarının düşük olduğu görülmüştür. Bu bulgular ışığında MEPSI'nin EPSI'ye göre daha güçlü psikometrik özelliklere sahip olduğu ve üniversite öğrencilerinin psikososyal gelişim düzeylerini belirlemede güvenilir ve geçerli bir ölçüm aracı olarak kullanılabilirliği ortaya

çıkılmaktadır. Ancak, bu çalışmada ölçüm araçlarının karşılaştırılması aşamasında farklı örneklemelerin kullanıldığı ve MEPSI'nin iki farklı örnekleme test edildiği noktalarının da göz önünde bulundurulması gerekir.

Bu çalışmanın bulguları Erikson'ın Psikososyal Gelişim kuramının öngördüğü doğrultuda yaşam doyumunu, başarılı kimlik statüsü ve yakınlık doyumunun belirleyicileri olan psikososyal gelişim dönemlerinin değiştiğini ortaya koymuştur. Üniversite öğrencilerinin yaşam doyumunun en iyi yordayıcıları olan psikososyal gelişim dönemleri kimlik ve yakınlıktır. Erikson'ın gelişim kuramına göre üniversite öğrencilerinin içinde bulunduğu gelişim dönemi kimlik arayışına karşılık kimlik kargaşasının yaşandığı dönemin bitimi ve yakınlığa karşılık yalıtılmışlık çatışmasının yaşandığı yakınlık döneminin başlangıcına karşılık gelmektedir. Bu durumda öznel iyi oluşun bilişsel boyutunu oluşturan yaşam doyumuna ilişkin algıların en iyi yordayıcılarının bu iki dönem olması hem ölçeğin hem de kuramın Türk üniversite öğrencileri için geçerliliğini destekleyici niteliktedir. Bu sayılıya önemli bir diğer destek dağınıklık kimlik statüsüne sahip bireylerin diğer statülere sahip bireylere kıyasla nörotizm (Dollinger, 1995), yeme bozuklukları ve üniversiteye uyum güçlüğü (Berzonsky ve Kuk, 2000) gibi pek çok sorunlu davranışlar yaşadıklarını ve kimlik başarısının iyilik haliyle ilişkili olduğunu (Berzonsky, 2003) gösteren çalışmalardan gelmektedir. Berzonsky'e göre (2003) kimlik oluşumu tamamlanmamış ve bu yüzden dünya hakkında net görüşlere sahip olmayan ergen dünyayı karmaşık, tahmin edilemez ve başa çıkılmaz olarak görür, bu yüzden kimlik oluşumu günlük yaşamdaki güçlüklerle başa çıkmayı sağlayarak bireyin iyilik hali üzerinde önemli bir rol oynar.

Üniversite öğrencilerinde başarılı kimlik statüsünün en iyi yordayıcıları olan psikososyal gelişim dönemleri başarı ve kimlik dönemleridir. Öğrencilerin başarılı kimlik statülerinin belirleyicisi olarak sadece kimlik çözümlemesinin değil aynı zamanda başarı çözümlemesinin de önemli olduğu görülmektedir. Kimlik gelişiminin önemli bir ögesinin meslek seçimi olduğu ve üniversite öğrencisi olarak başarının ego bütünlüğünde önemli bir yeri olduğu düşünülürse bu sonuçların yine kuramın ve ölçeğin geçerliliğini desteklediği düşünülebilir. Erikson'a göre, çocuklar gelişimin 4. döneminde bir önceki dönemde kazandıkları amaç duygusu doğrultusunda zihinsel olarak özgürce hareket etmelerini sağlayacak yeteneklerini ve becerilerini keşfetmeye çalışırlar. Bu dönemdeki başarısız kriz çözümlemesi ise bireyde aşağılık duygusu ve yetersizlik duygusuna neden

olur. Kimlik çözümlemesinin yapılacağı bir sonraki dönemde ise ergenin sunulan seçenekler arasından kendilerini en iyi tanımlayan değer, yaşam tarzı, inanç ve meslek seçimlerini yapmaları gerekir. Henüz zihinsel olarak özgürce hareket etmelerini sağlayan yeterlilik duygusu kazanmayan ergenin yaşamını tanımlayacak olan bu tür seçimlerde zorlanması beklenir. Nitekim Edmondson'ın (1998) başarılı kimlik oluşumunu en iyi yordayan psikososyal gelişim dönemini belirleme amacıyla, kimliğe karşılık kimlik karmaşasının yaşandığı 5. dönem denkleminden çıkarıldıktan sonra yaptığı analizlerde, başarı çözümlemesinin tek ve en önemli yordayıcı olarak bulunduğu çalışması hem Erikson'ın kuramını hem de bu çalışmanın bulgularını destekleyici niteliktedir.

Bu çalışmada yakınlık doyumunun en iyi yordayıcısı Erikson'ın kuramının öngörülleri doğrultusunda yakınlıktır. Yakınlığın yanısıra girişkenlik yetişkinlikte yakın ilişkilerden alınan doyum düzeyinin anlamlı bir yordayıcısı olarak bulunmuştur. Erikson'ın kuramına göre, çocuk gelişiminin üçüncü döneminde yeni deneyimler ve etkinlikler aracılığıyla hedef belirleme ve bir amaç edinme yeteneklerini kazanırlar. Bu dönemde çözümlenemeyen çatışmalar ise suçluluk duygusuyla beslenen çekingenlik duygusuna ve kişiselleştirilmiş suçluluk duygusuna neden olur. Bu çalışmanın bulguları literatürde suçluluk duygusu ile yakın ilişkilerden çekinme, yalnızlık ve yalıtılmışlık gibi ilişki sorunları arasında olumlu yönde bağ olduğunu gösteren çalışmaların (örn., Bruno, Lutwak ve Agin, 2009; Lutwak, Panish ve Ferrari, 2003) bulgularıyla tutarlı ve yine Erikson'ın Psikososyal Gelişim Kuramı'nın Türk örnekleme için geçerliliğini destekler niteliktedir.

Bu çalışmanın bir diğer önemli amacı psikososyal gelişim düzeyinin üniversite öğrencilerinin öz yeterlilik algılarını yordama gücünün belirlenmesiydi. Yapılan regresyon çözümlemesine göre öz yeterlilik algıları hem başarı hem de girişkenlik dönemlerindeki gelişim düzeylerinden etkilenmekteydi. Bu bulgular McMaken'in (2000) okulda gösterdikleri duygusal travma ya da yıkıcı davranışlarından dolayı akademik olarak risk altında olarak tanımlanan öğrencilerin psikososyal gelişim düzeylerini akademik olarak risk altında olmayan öğrencilerin psikososyal gelişim düzeylerinden daha düşük olduğunu gösteren çalışmasıyla uyumaktadır. McMaken (2000) risk altındaki öğrencilerin özellikle güven puanlarında daha belirgin olmak üzere, başarı ve bağımsızlık puanlarının risk altında olmayan çocuklara göre çok daha düşük olduğunu belirtmektedir. Aynı zamanda, McMaken'in (2000) çalışması akademik olarak risk grubunda yer alan öğrencilerin psikososyal

gelişim düzeylerine paralel olarak öz saygı ve okula adanmışlık düzeylerinin daha düşük olduğunu göstermektedir. Benzer şekilde, Freeman (2001) lise öğrencilerinde ego gücünün akademik başarıyı yordama gücünün %10 olduğunu göstermektedir. Eldeki bu çalışma yaşamın erken dönemlerindeki psikososyal deneyimlerin öğrenci davranışları üzerindeki etkilerinin çocukluk yıllarıyla sınırlı olmadığını, bu etkilerin üniversite yıllarına kadar sürdüğünü ve sadece akademik olarak risk altındaki öğrencilerle sınırlı olmayıp Türk standartlarına göre üniversiteye girebilecek başarıyı gösteren öğrenciler içinde gözlenebilir olduğunu ortaya koymaktadır. Üniversite öğrencilerine dayalı eldeki çalışma, psikososyal gelişimin akademik başarı üzerindeki etkilerinin öz yeterlilik algıları aracılığıyla olabileceğini göstermektedir.

Gerek bu çalışmanın bulguları gerek daha önce yapılan benzer çalışmaların bulguları öğrencilerin psikososyal gelişim dönemlerinden başarı ve bağımsızlığa ilişkin sağlıklı çözümlerinin akademik davranışları üzerinde önemli doğurguları olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bulgular ışığında özellikle kaygı verici olan konu ülkemizde öğrencilerin hayat seçimlerini belirleyecek sınavların çokluğu ve küçük yaşta öğrenciler üzerinde giderek artan başarılı olma baskısıdır. Yıldırım'ın (2007) çalışması ilköğretim ve ortaöğretim sonrası sunulan sınavlara hazırlanan Türk öğrenciler arasında sınav kaygısının diğer ülkelerde öğrenim gören öğrenciler arasındaki

kaygı düzeyinin iki katı (%42) daha yaygın olduğunu ortaya koymuştur. Yine Yıldırım (2008) Türk Eğitim sistemini "sınav odaklı" olarak tanımladığı başka bir çalışmada özellikle ortaokul mezunu annelerin çocuklarının sınav kaygılarının yüksek olduğunu ortaya koymuştur. Erikson'ın Psikososyal Gelişim Kuramına göre başarı duygusunun gelişimi açısından son derece kritik bir dönem olan ilkökull yıllarına kadar inen bu sınav baskısının öğrencilerin psikososyal gelişim düzeyleri üzerinde olumsuz etkilerinin tedirgin edici düzeyde olması beklenir. Bu çalışmanın ışığında, ilköğretim öğrencileri üzerindeki algılanan aile baskısı ile psikososyal gelişim dönemlerinde geliştirilen başarı duygusu ve yeterlilik arasındaki ilişkinin görgül olarak incelendiği bir çalışma yararlı olacaktır. Eldeki çalışma bu izlerin üniversite yıllarında dahi etkilerinin olabileceğini önermektedir.

Özetle, bir bütün olarak ele alındığında bu çalışmanın bulguları alanyazına Erikson'ın Psikososyal Gelişim Kuramının ülkemizdeki doğurgularını test etmeyi olanak kılacak bir ölçüm aracı sunması açısından önemlidir. Bu ve benzer ölçekler aracılığıyla hem psikososyal gelişim düzeyinin yetişkinlikteki davranış örüntüleri üzerindeki etkileri hem de çeşitli psikososyal deneyimlerin psikososyal gelişim üzerindeki etkileri test edilebilir. Ancak bu bulguların genellenebilirliği açısından farklı örneklem gruplarıyla yapılacak tekrar çalışmaları yararlı olacaktır.

Kaynaklar

- An, J. S. & Cooney, T. M. (2006). Psychological well-being in mid to late life: The role of generativity development and parent-child relationships across the lifespan. *International Journal of Behavioral Development*, 30, 410-421.
- Arehart, D. M., & Smith, P. H. (1990). Identity in adolescence: Influences of dysfunction and psychosocial task issues. *Journal of Youth and Adolescence*, 19, 63-72.
- Arslan, E. & Arı, R. (2008). Erikson'un Psikososyal Gelişim Dönemleri Ölçeğinin Türkçe'ye uyarlama, güvenilirlik ve geçerlik çalışması. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (19), 3-60
- Beck, A. T., Weissman, A., Lester, D., & Trexler, L. (1974). The measurement of pessimism: The Hopelessness Scale. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 42, 861-865.
- Bennion, L. D. & Adams, G. R. (1986). A revision of the extended version of the objective measure for ego identity status: An identity instrument for use with late adolescents. *Journal of Adolescent Research*, 1, 183-197.
- Berzonsky, M. D. (2003). Identity style and well-being: Does commitment matter? *Identity: An International Journal of Theory and Research*, 3(2), 131-142.
- Berzonsky, M. D., & Kuk, L. S. (2000). Identity status, identity processing style, and the transition to university. *Journal of Adolescent Research*, 15 (1), 81-98.
- Bruno, S., Lutwak, N., & Agin, M. A. (2009). Conceptualizations of guilt and the corresponding relationships to emotional ambivalence, self-disclosure, loneliness and alienation. *Personality and Individual Differences*, 47, 487-491.
- Büyükoztürk, Ş., Akgün, Ö. E., Özkahveci, Ö., & Demirel, F. (2004). Güdülenme ve öğrenme stratejileri ölçeğinin Türkçe formunun geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 4 (2), 207-239.
- Büyüksahin, A. (2005) Çok Boyutlu İlişki Ölçeği: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 16(2), 97-105.

- Crawford, T. N, Cohen, P., Johnson, J.G., Sneed, J. R. & Brook, J. S. (2004). The course and psychosocial correlates of personality disorder symptoms in adolescence: Erikson's developmental theory revisited. *Journal of Youth and Adolescence*, 33, 373.
- Çuhadaroğlu, F. (1986). *Adolesanlarda benlik saygısı*. Uzmanlık Tezi, Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi, Psikiyatri Anabilim Dalı, Ankara.
- Darling-Fisher, C. S., & Leidy, N. K. (1988). Measuring Eriksonian development in the adult: The modified Erikson psychosocial stage inventory. *Psychological Reports*, 62, 747-754.
- Dereboy İ. F., Dereboy, Ç., Coşkun, A., & Coşkun, B. (1994). Özdeğer duygusu, öz imgesi ve kimlik duygusu - II: Bir kimlik duygusu değerlendirme aracına doğru ön çalışma. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 1, 61-69.
- De St. Aubin, E., & McAdams, D.P. (1995). The relations of generative concern and generative action to personality traits, satisfaction/happiness with life and ego development. *Journal of Adult Development*, 2, 99-112.
- Diener, E., Emmons, R. A., Larsen, R. J., & Griffin, S. (1985). The satisfaction with life scale. *Journal of Personality Assessment*, 49, 71-75.
- Dollinger S. (1995). Identity styles and the Five-Factor Model of Personality. *Journal of Research in Personality*, 29 (4), 475-479.
- Dost, M. T. (2007). Üniversite öğrencilerinin yaşam doyumunun bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22 (2), 132-142.
- Drapeau, M. (2004). An exploratory study of the wishes and fears of pedophiles - An Eriksonian perspective. *Archives of Psychiatry and Psychotherapy*, 6, 37-43.
- Durak, A., & Palabıyıkoglu, R. (1994). Beck Umutsuzluk Ölçeği'nin geçerlilik çalışması. *Kriz Dergisi*, 2(2), 311-319.
- Edmondson, B. M. (1998). *The interrelationship of the Eriksonian psychosocial stages and the relationship of psychosocial stage attributes to ego identity development in late adolescents*. Ed.D. dissertation, The George Washington University, United States -- District of Columbia. Retrieved July 27, 2010, from Dissertations & Theses: Full Text.(Publication No. AAT 9826778).
- Erikson, E. H. (1963). *Childhood and society*. New York: Penguin.
- Erikson, E.H. (1980). *Identity and life cycle*. New York: W. W. Norton&Company,Inc.
- Fitch, S. A., & Adams, G. R. (1983). Ego identity and intimacy status: Replication and extension. *Developmental Psychology*, 19, 839-845.
- Freeman, D. M. (2001). *The contribution of faith and ego strength to the prediction of GPA among high school students*. Ph.D. dissertation, Virginia Polytechnic Institute and State University, United States -- Virginia. Retrieved July 27, 2010, from Dissertations & Theses: Full Text.(Publication No. AAT 3095198).
- Goebel, B. L. & Boeck, B. E. (1987). Ego integrity and fear of death: A comparison of institutionalized and independently living older adults. *Death Studies*, 11, 193-204.
- Gold, J. M., & Rogers, J. D. (1995). Intimacy and Isolation: A Validation Study of Erikson's Theory *Journal of Humanistic Psychology, Winter*, 35, 78-86.
- Köker, S. (1991). *Normal ve sorunlu ergenlerde yaşam doyumu düzeyinin karşılaştırılması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Lewis, T. F. (2006). Discriminating among levels of college student drinking through an Eriksonian theoretical framework. *Journal of Addictions ve Offender Counseling*, 27, 28-45.
- Lutwak, N., Panish, J., & Ferrari, J. (2003). Shame and guilt: characterological vs. behavioral self-blame and their relationship to fear of intimacy. *Personality and Individual Differences*, 35, 909-916.
- Marcia, J. E. (1966). Development and validation of ego-identity status. *Journal of Personality and Social Psychology*, 3, 551-558.
- Markstrom, C.A. & Kalmanir, H.M. (2001). Linkages between the psychosocial stages of identity and intimacy and the ego strengths of fidelity and love. *Identity: An International Journal of Theory and Research*, 1, 179-196.
- Massie, H. & Szajnberg, N. (2002). The relationship between mothering in infancy, childhood experience, and adult mental health: Results of the Brody prospective longitudinal study from birth to age 30. *Journal of Psycho-analysis*, 83(1), 35-55.
- McMaken, M. V. (2000). *The relationship between Erikson's developmental tasks and children identified as at-risk*. M.S. dissertation, Utah State University, United States -- Utah. Retrieved July 27, 2010, from Dissertations & Theses: Full Text.(Publication No. AAT 1402718).
- Montgomery, M. J. (2005). Psychosocial intimacy and identity: From early adolescence to emerging adulthood. *Journal of Adolescent Research*, 20, 346-374.
- Njus, D., & Johnson, D. R. (2008). Need for cognition as a predictor of psychosocial identity development. *The Journal of Psychology*, 142(6), 645-655.
- Oskay, G. (1998). Genişletilmiş objektif ego kimlik statüsü ölçeği'nin [extended objective measure of ego identity Ssatus)-EOM-EIS' in Türkçeye uyarlanması. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 2(9), 17-24.

- Özgüngör, S. (2009). Postmodern değerler, kimlik oluşumu ve yaşam doyumu. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 9 (31), 32-42. , 2009
- Pintrich, P.R., Smith, D.A.R, Garcia, T. & McKeachie, W. (1991). *A manual for the use of the motivated strategies for learning questionnaire (MSLQ)*. University of Michigan, National Center for Research to Improve Postsecondary Teaching and Learning, Ann Arbor, MI.
- Rathus, S. A. (1973). 30-Item schedule for assessing assertive behavior”, *Behavior Therapy*, 4:398-406.
- Rosenberg, M. (1965). *Society and the adolescent self-image*. Princeton, Princeton University Press.
- Rosenthal, D., Gurney, R. M., & Moore, S. M. (1981). From trust to intimacy: A new inventory for examining Erikson’s stages of psychosocial development. *Journal of Youth and Adolescence*, 10, 525-537.
- Rotenberg, K. J., Schaut, G. B., & O’Connor, B. P. (1993). The roles of identity development and psychosocial intimacy in marital success. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 12, 198-217.
- Schwartz, S. J., Pantin, H., Prado, G., Sullivan, S. & J. Szapocznik (2005). Family functioning, identity and problem behavior in Hispanic immigrant early adolescents. *The Journal of Early Adolescence*, 25, 392-420
- Seber, G., Dilbaz, N., Kaptanoğlu, C., & Tekin, D. (1993). Umutsuzluk ölçeği: Geçerlilik ve güvenilirliği. *Kriz Dergisi*, 1(3), 39-142.
- Snell, W. E., Jr., Schicke, M., & Arbeiter, T. (2002). The Multidimensional relationship questionnaire: Psychological dispositions associated with intimate relations. In W. E. Snell, Jr. (Ed.), *New Directions in The Psychology of Intimate Relations: Research and Theory*. Cape Girardeau, MO: Snell Publications.
- Şahin N,H. & Şahin N. (1992) Adolescent guilt, shame, and depression in relation to sociotropy and autonomy. *The World Congress of Cognitive Therapy*, 17-21 Haziran, Toronto.
- Yıldırım, İ. (2007). Depression, test anxiety and social support among Turkish students preparing for the university entrance examination. *Eğitim Araştırmaları*, 29, 171-184.
- Yıldırım, İ. (2008). Family variables influencing test anxiety of students preparing for the university entrance examination. *Eğitim Araştırmaları*, 31, 171-186.
- Voltan, N. (1980). Rathus Atılgnlık Envanteri’nin geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Psikoloji Dergisi*, 10, 23-25.
- Wang, W. (1998). Psychosocial maturity and school achievement in Chinese children of school-age. *Psychological Reports*, 82, 63-72.
- Waterman, A. S. (1992). Identity as an aspect of optimal psychological functioning. In G. R. Adams, T. P. Gullotta, & R. Montemayor (Eds.), *Adolescent identity formation: Advances in adolescent development* (pp. 50-72). Newbury Park, CA: Sage Publishing.
- Waterman,A. S.& Waterman, C. K. (1972). Relationship between freshman ego identity status and subsequent academic behavior: A test of the predictive validity of Marcia’s categorization system for identity status. *Developmental Psychology*, 6 (1) 179.